

MAREK BIELECKI

PRAWA RODZICÓW W SYSTEMIE OŚWIATY

I. UWAGI OGÓLNE

W ostatnim czasie coraz częściej postuluje się przeprowadzenie zmian w polskim systemie nauczania. Tragedie, jakie mają miejsce w szkołach, wzbudzają wzmożoną dyskusję nad koniecznością zmiany zaistniałego stanu rzeczy. Wszyscy byliśmy świadkami, kiedy to 14 letnia Ania, uczennica jednego z gdańskich gimnazjów pod wpływem głupich żartów kolegów targnęła się na własne życie. Fakt ten pociągnął lawinę działań ze strony władz oświatowych, które na fali emocji społecznych wprowadzają program „zero tolerancji”, dla uczniów sprawiających najwięcej problemów¹. Postuluje się ograniczenie uprawnień uczniów na rzecz zwiększenia ich obowiązków. Warto zaznaczyć, że podobny program funkcjonuje już w Wielkiej Brytanii. Został on wprowadzony w maju 2005 roku, kiedy to po publikacji raportu Biura Standardów Edukacji stwierdzono, że w 9% szkół występują problemy analogiczne do tych, jakie spotykamy w Polsce. Wtedy Minister Edukacji Jacqui Smith stwierdziła, że wychowanie w szacunku dla nauczycieli, dobre zachowanie i silna dyscyplina powinny być normą w każdym czasie i w każdej brytyjskiej szkole². O ile metody wprowadzenia zmian będą liczne kontro-

Dr MAREK BIELECKI – adiunkt w Katedrze Prawa Wyznaniowego WZNPiE KUL w Tomaszowie Lubelskim; adres do korespondencji: e-mail; bieleckim@wp.pl

¹ Program „Zero tolerancji” został zaprezentowany przez Ministra Edukacji Narodowej Romana Giertycha 3 listopada w gdańskim gimnazjum nr 2. Jego celem ma być ukrócenie przemocy i agresji w polskich szkołach. Przeznaczono na ten program 40 mln. złotych z budżetu państwa na rok 2007. Zob. http://pl.wikipedia.org/wiki/Zero_tolerancji_dla_przemocy_w_szkole z 12.02.2007.

² Zob. J. K o t l a r z, *Program Zero Tolerancji: jak to wygląda w Wielkiej Brytanii*, <http://www.szkolapolska.pl/artukul.php?article=141> 12.02.2007.

wersje, o tyle nikt chyba nie kwestionuje konieczności poprawy istniejącego stanu rzeczy³. Główne założenia proponowanych reform koncentrują się wokół osoby ucznia oraz szkoły i nauczycieli. Wydaje się, że za mało akcentuje się rolę rodziców, którzy żywo zainteresowani są sytuacją w oświacie.

Na zagadnienie uczestniczenia rodziców w procesie kształcenia dzieci należy spojrzeć w nieco szerszym aspekcie. Problem bowiem tkwi nie w braku normatywnych rozwiązań, ale w nienależytej świadomości rodziców, którzy nie zdają sobie sprawy z tego, że mają duży wpływ na kształt systemu edukacji. Rola Ministerstwa Edukacji Narodowej powinna polegać nie tyle na tworzeniu nowych rozwiązań normatywnych ile raczej na podjęciu działań w celu wyedukowania rodziców i opiekunów prawnych.

Niniejsze opracowanie stawia sobie za zadanie ukazanie sytuacji rodziców w systemie oświaty w Polsce w kontekście rozwiązań przyjętych przez polskiego prawodawcę zgodnie z obowiązującymi standardami międzynarodowymi. Dla pełniejszego obrazu zaprezentowane zostaną również wybrane zagadnienia z dokumentów doktrynalnych niektórych Kościołów i związków wyznaniowych, które w duchu rozwiązań ustawy zasadniczej winny współdziałać z państwem w celu realizacji dobra wspólnego i dobra każdego człowieka⁴. Wydaje się, że edukacja młodych obywateli to swoiste *res mixte*, które leży w płaszczyźnie zainteresowań zarówno władz państwowych, jak i wyznaniowych.

Niewątpliwie do uprawnień w dziedzinie oświaty należy zaliczyć możliwość wywierania wpływu na kształt wychowania dziecka, z tego względu, że dziecko wychowuje się nie tylko w domu rodzinnym, ale do ukończenia 18 roku życia również w szkole. Spędza tu niemal połowę swego aktywnego czasu. Ponadto wychowanie stanowi nieodłączny element edukacji. Dlatego też w niniejszym artykule zostaną zaprezentowane również te rozwiązania, które dotyczą zagadnienia wychowania dziecka zgodnie z wolą rodziców i opiekunów prawnych.

³ Ogłoszenie programu przez ministra w szkole Ani wywołało sprzeciw ze strony władz miasta, jak również ze strony niektórych pedagogów. Zarzucano ministrowi, że stara się uzyskać poparcie kosztem istniejących emocji.

⁴ Zgodnie z art. 25 ust. 3, „stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, j a k r ó w n i e ż w s p ó ł d z i a ł a n i a d l a d o b r a c z ł o w i e k a i d o b r a w s p ó ł n e g o” (podkr. M.B.), (Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483).

II. STANOWISKO NIEKTÓRYCH KOŚCIOŁÓW I ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH

Z racji swej liczebności i roli, jaką w Polsce odgrywa Kościół katolicki, naszą charakterystykę rozpoczniemy od zaprezentowania jego stanowiska w interesującej nas kwestii.

Już w pismach ojców Kościoła pojawiają się wzmianki na temat roli wychowania rodzicielskiego. Święty Tomasz z Akwinu w swojej *Summie* podkreślał, że byłoby sprzeczne z prawem naturalnym, gdyby dziecko, zanim „przyjdzie do używania rozumu”, było wyjęte spod opieki rodzicielskiej, albo podejmowało decyzje wbrew woli rodziców (S. Th. II-II, q.10, a. 12).

Również encykliki i inne dokumenty niektórych papieży zajmowały się rolą wychowania dzieci przez rodziców. Pius XI w encyklice *Divini illius Magistrii* podkreślał, że rodzice mają pierwotne w stosunku do państwa prawo do wychowania dzieci w duchu własnych przekonań z tej racji, że dali im życie. Rodzice winni walczyć o realizację tego przyrodzonego uprawnienia⁵.

Sobór Watykański II na kwestię wychowania rodzicielskiego zwrócił uwagę w dwóch deklaracjach: *o wychowaniu chrześcijańskim* i *o wolności religijnej*. W pierwszym z dokumentów stwierdza się, że rodzice mają pierwszy i nienaruszalny obowiązek oraz prawo wychowania dzieci. W ramach realizacji tych praw powinni cieszyć się prawdziwą wolnością w wyborze szkół, do których będą uczyć dzieci. Zapewnienie tej wolności leży zaś w gestii władz państwowych⁶. Zgodnie z treścią deklaracji *o wolności religijnej*, każdej rodzinie jako społeczności cieszącej się własnym i pierwotnym prawem przysługuje uprawnienie do swobodnego organizowania życia religijnego w ognisku domowym pod kierunkiem rodziców. Rodzice ponadto legitymują się prawem, dlatego wedle własnych poglądów mogą zdecydować, jaki rodzaj nauczania ma być przekazywany ich dzieciom⁷.

⁵ Zob. Encyklika Jego Świątobliwości Piusa XI z Boskiej Opatrzności Papieża do Patriarchów, Prymasów, Arcybiskupów, Biskupów i innych ordynariuszy żyjących w zgodzie i jedności ze Stolicą Apostolską i do wszystkich wiernych katolickiego świata, „*Divini illius Magistri*”. *O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży*, http://ekai.pl/bib.php/dokumenty/divini_illius_magistri/divini_illius_magistri.html 12.02.2007.

⁶ Zob. Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim, „*Gravissimum educationis*”, n. 3, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1968.

⁷ Zob. Deklaracja o wolności religijnej, „*Dignitatis Humane*”, n. 5, w: *Sobór Watykański II...*

Relacje panujące w katolickiej rodzinie były również przedmiotem nauczania papieża Jana Pawła II. Do podstawowych dokumentów wydanych w okresie jego pontyfikatu niewątpliwie należy zaliczyć adhortację apostolską *Familiaris Consortio*⁸ i *Kartę Praw Rodziny*⁹. Z uwagi na zakres tematyczny niniejszego opracowania, należy zwrócić uwagę na drugi z tych dokumentów, gdzie Stolica Apostolska wypowiada się na temat roli rodziców w systemie edukacji. W jednoznaczny sposób podkreśla się tu, że to rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Ponadto należy im zapewnić możliwość posyłania dzieci do wybranych przez siebie szkół, które winny być dotowane przez państwo na tych samych zasadach, co inne szkoły publiczne. W dokumencie tym podkreśla się ponadto że, powinna zaistnieć współpraca pomiędzy rodzicami i nauczycielami¹⁰.

W doktrynie innych wyznań odnajdujemy również wzmianki na temat roli, jaką powinni odgrywać rodzice w procesie wychowania i edukacji dzieci. Niektóre z tych norm zawarto w obowiązującym prawie wewnętrznym. Jako przykład może posłużyć Kościół ewangelicko-augsburski, gdzie w pragmatyce służbowej stwierdza się, że rodzice i dzieci zobowiązani są miłować i wspierać się wzajemnie. Obowiązkiem rodziców jest zapewnienie dzieciom wychowania i wykształcenia¹¹. Podkreśla się tu więc bardziej dobitnie wymiar obowiązków rodziców, niż ich praw. Ponadto, w odróżnieniu od Kościoła katolickiego, nie wspomina się nic na temat roli władzy państwowej, która winna wspierać rodziców w wykonywaniu ich zadań.

Oprócz stanowiska Kościołów chrześcijańskich, warto kilka uwag poświęcić islamowi i judaizmowi jako religiom monoteistycznym. W obu wyznaniach pełne wychowanie i edukacja cały czas splatają się z wychowaniem religijnym. Dlatego też, mówiąc o wyborze systemu edukacji, nie można oddzielać od tego spraw wiary.

Islam jest religią, w której dominująca rola przypada mężczyźnie. To on, jako ojciec i głowa rodziny, ma prawo decydować o wychowaniu swojego

⁸ Zob. *Adhortacja Apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II, O zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*. „*Familiaris consortio*”, www.vatican.va/.../apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_19811122_familiaris-consortio_en.html - 211k.

⁹ Tekst polski: „*L'Osservatore Romano*”, 1983, nr 10.

¹⁰ Karta Praw Rodziny, art. 5.

¹¹ Zob. § 111. Pragmatyki służbowej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP – zatwierdzonej na 4 Sesji Synodu X Kadencji, <http://www.luteranie.pl/pl/files/file/ps.pdf> z 15.02.2007.

potomstwa i, w odróżnieniu od kobiety, ma władzę nad wiarą i przekonania-
mi dzieci¹².

Zgodnie z nauką wyznania mojżeszowego dzieci w całym procesie wycho-
wania winny okazywać posłuszeństwo obojgu rodzicom. Po ukończeniu przez
chłopców 13, a w przypadku dziewcząt 12 roku życia, zostają przyjęci do spo-
łeczności żydowskiej jako pełnoprawni członkowie¹³.

W zasadzie podejście wszystkich wyznań w kwestii wychowania dzieci
przez rodziców jest ze sobą zbieżne. Zgodnie podkreśla się, że rodzice mają
prawo, a wręcz obowiązek, troszczyć się o ich wszechstronny rozwój. Eduka-
cja zaś i wychowanie są integralnymi elementami kształtowania osobowości
młodego człowieka, który potrzebuje pomocy urzeczywistniającej się we współ-
pracy władz państwowych i szkolnych z rodzicami i opiekunami prawnymi.

III. OBOWIĄZUJĄCE PRAWODAWSTWO

Po dokonaniu krótkiej charakterystyki dotyczącej stanowiska niektórych
Kościołów i związków wyznaniowych w kwestii roli, jaką winni spełniać ro-
dzice w procesie wychowania dzieci, należy przyjrzeć się, jak reguluje to
zagadnienie prawodawca. Nasze uwagi zostaną skoncentrowane zarówno na
kwestiach wychowawczych, jak i czysto edukacyjnych. Dokonana charaktery-
styka opierać się będzie na standardach prawa międzynarodowego, które stały
się częścią prawa polskiego i na rozwiązaniach przyjętych przez polskiego
prawodawcę. Dla pełniejszego obrazu zostaną zaprezentowane także regulacje
zawarte w aktach nie mających charakteru źródeł prawa powszechnie obowią-
zującego. Niektóre zagadnienia zostaną omówione na podstawie istniejącego
orzecznictwa i stanowiska wyrażonego przez organy stosujące prawo oświa-
towe.

¹² Szerzej na ten temat: W. B a r, *Wolność religijna w Dār al – Islām. Zagadnienia prawa wyznaniowego*, Lublin 2003; t e n ż e, *Pochodzenie dziecka i władza rodzicielska w prawie rodzinnym państw islamskich*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 7(2004), s. 221-232.

¹³ Zob. Komputerowa encyklopedia judaizmu. *Judaizm 101*, <http://www.jewish.org.pl> z 15.02.2007.

3.1 NORMY O CHARAKTERZE OGÓLNYM

Uprawnienia rodziców do nadawania kształtu procesowi wychowania dzieci stały się przedmiotem zainteresowania prawodawcy w obowiązującej ustawie zasadniczej. Regulacje zostały zawarte w trzech artykułach, wyraźnie wyodrębniono zagadnienie wychowania i wyboru modelu edukacji. Sprawom wychowania zostały poświęcone art. 53 ust. 3 i art. 48 konstytucji. Stwierdza się tu m.in, że rodzice mają prawo do zapewnienia wychowania i nauczania moralnego i religijnego, zgodnie ze swoimi przekonaniem. Wychowanie to zaś powinno uwzględniać przekonania dziecka oraz jego wolność sumienia i wyznania, które winny być uzależnione od stopnia dojrzałości. Prawodawca nie wprowadza więc systemu wychowania, który byłby całkowicie uzależniony od woli rodziców czy opiekunów prawnych. Wyraźnie eksponowana jest wola dziecka, która uzależniona jest jednakże od stopnia jego dojrzałości. Powyższe unormowanie stanowi wyraźne nawiązanie do regulacji zawartych w *Konwencji o prawach dziecka*, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 20 listopada 1989 roku¹⁴. Tutaj jednakże w sposób bardziej dobitny eksponuje się prawo dziecka do korzystania z przysługującej mu wolności religijnej, a rodzice mają dopomagać w ich realizacji. Oba dokumenty jako wyznacznik korzystania z przysługujących praw ustanawiają rzeczoną już dojrzałość dziecka, co jest wyraźnym problemem interpretacyjnym, bowiem żaden akt normatywny nie daje wskazówek, w jaki sposób należałoby oceniać ów stopień dojrzałości dziecka i kto miałby to robić. Dlatego też wydaje się, że w najbardziej ekstremalnych przypadkach, chociażby w przypadku konfliktu na linii rodzic–dziecko, nie można wykluczyć ingerencji sądu.

Ustawienie przez prawodawcę w powyższy sposób zagadnienia wychowania dziecka w ustawie zasadniczej karze nam uwzględniać swoistą korelację rodzic–dziecko przy analizie kolejnych uregulowań.

W polskiej konstytucji znajdujemy również regulację, która wprost odnosi się do aspektów uprawnień rodziców w systemie edukacji. Zgodnie z art. 70, ust. 3, rodzicom zapewnia się wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż szkoły publiczne. Chodzi tu więc o szkoły prywatne, prowadzone przez różne podmioty, w tym przez związki wyznaniowe. Ustawodawca idzie jeszcze dalej, zapewniając wszystkim obywatelom możliwość zakładania wszelkich typów szkół oraz zakładów wychowawczych. Powoduje to, że rodzice nie

¹⁴ Dz. U. z 1991 r., nr 120, poz. 526.

tylko w sposób pośredni mogą wpływać na system edukacji dziecka poprzez wybór odpowiedniej szkoły, ale również mogą aktywnie uczestniczyć w doborze treści programowych jako potencjalni założyciele szkoły.

Inne uregulowania o charakterze ogólnym możemy wskazać w aktach zaliczanych do standardów prawa międzynarodowego, które z racji ratyfikowania stały się integralną częścią prawa polskiego, jak również w dokumentach nie mających statutu prawa powszechnie obowiązującego, które jednak przez opinię międzynarodową przyjmowane są jako wzorce dla ustawodawstwa krajowego.

W *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela* z 10 grudnia 1948 roku, która nie jest prawem obowiązującym, wskazano, że rodzice mają prawo pierwszeństwa w wyborze nauczania, które ma być dane ich dzieciom. Ponadto sprecyzowano, co jest celem nauczania. Zgodnie z wolą prawodawcy jest nim pełny rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowanie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Nauczanie winno krzewić zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami, grupami rasowymi lub religijnymi¹⁵.

Konwencja w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty, sporządzona w Paryżu 15 grudnia 1960 r. (art. 5, ust. 1, lit. b)¹⁶, podchodzi do interesującego nas problemu w sposób wieloaspektowy. Po pierwsze, rodzicom zapewnia się prawo do posyłania dzieci do szkół państwowych i prywatnych, odpowiadających minimalnym wymogom programowym ustalonym przez władze oświatowe. Po drugie, rodzice i opiekunowie prawni mogą decydować o tym, czy dzieci będą otrzymywały religijne i moralne wychowanie odpowiadające ich przekonaniom. Analogiczne unormowania odnajdujemy w dwóch międzynarodowych paktach praw z 19 grudnia 1966 roku. Pierwszy z nich to *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych*¹⁷, drugi zaś to *Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych Społecznych i Kulturalnych*¹⁸.

Do powyższych norm w sposób bezpośredni nawiązuje *Deklaracja w sprawie eliminacji wszelkich i dyskryminacji opartych na religii lub przeko-*

¹⁵ Zob. art. 26, *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* przyjętej i proklamowanej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 10 grudnia 1948 r., tekst za: *Prawo wyznaniowe. Wybór źródeł*, oprac. P. Sobczyk, P. Sobczyk, Warszawa 2005, s. 21-23.

¹⁶ Dz. U. z 1961 r., nr 42, poz. 218.

¹⁷ Dz. U. z 1977 r., nr 38, poz. 167.

¹⁸ Dz. U. z 1977 r., nr 38, poz. 169.

naniach, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 25 listopada 1981 r., chociaż tutaj zwiększa się zakres uprawnień rodziców z jednoczesnym jednakże dowartościowaniem samego dziecka (art. 5). Rodzice oraz opiekunowie prawni mają prawo organizować życie w obrębie rodziny oparte na wartościach ich religii i przekonaniach. Mają również zapewnioną możliwość wpływania na edukację moralną, w której według ich przeświadczenia dziecko powinno wzrastać. Ponadto, w myśl deklaracji, każde dziecko będzie korzystało z prawa dysponowania dostępem do edukacji w dziedzinie religii lub przekonań zgodnie z życzeniem rodziców bądź opiekunów prawnych. Nie można ponadto zmuszać dziecka do pobierania nauki o religii lub przekonaniach wbrew woli rodziców bądź opiekunów, przy czym wiodącą zasadą będzie najwyższy interes dziecka¹⁹.

Od 1 maja 2004 r. Polska jest pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej, dlatego też należy przedstawić rozwiązania, które zostały przyjęte przez owo gremium, zarówno jeszcze przed formalnym utworzeniem Unii, jak i te, które dokonały się po tym fakcie. 12 kwietnia 1989 r. wspólnota Europejska uchwaliła *Deklarację Podstawowych Praw i Wolności*, w której potwierdza się prawo każdej osoby do wolności myśli sumienia i religii z jednoczesnym zapewnieniem rodzicom prawa do kształtowania edukacji zgodnie z ich przekonaniem religijnymi i filozoficznymi²⁰.

Traktat z Maastricht z 7 lutego 1992 r., który ustanawiał Unię Europejską, nie odnosił się w swej pierwotnej wersji do zagadnień związanych z prawami rodziców w systemie edukacji. Czynił to dopiero *Pierwszy Dodatkowy Protokół*, który potwierdzał uprawnienia rodziców do wychowania dzieci według ich przekonań²¹. Analogiczne uprawnienia rodziców zostały również potwierdzone w *Karcie Praw Podstawowych UE*, która stała się integralną częścią projektu przyszłego *Traktatu Konstytucyjnego UE*²².

Do kategorii rozwiązań zawartych w prawie międzynarodowym należy również zaliczyć normy, jakie znalazły się w *konkordacie zawartym 28 lipca 1993 r. między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*²³. Zagadnieniom

¹⁹ Test za: *Prawo wyznaniowe*, s. 38-41.

²⁰ Zob. *Deklaracja podstawowych Praw i Wolności w UE z 12 kwietnia 1989 r.*, w: *Wolność religii. Wybór materiałów, dokumenty, orzecznictwo*, tłum. i oprac. T. Jasudowicz, Toruń 2001, s. 136.

²¹ Szerzej na ten temat: K. W a r c h a ł o w s k i, *Ochrona prawa do wolności religijnej w prawie traktatowym Unii Europejskiej*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 7(2004), s. 8-9.

²² Tamże.

²³ Dz. U. z 1998 r., nr 51, poz. 318.

dotyczącym uprawnień rodziców w systemie edukacji został poświęcony art. 12, który uznaje prawo rodziców do religijnego wychowania dzieci. Ponadto państwo gwarantuje, że szkoły publiczne każdego typu²⁴, prowadzone przez organy administracji państwowej i samorządowej, organizują zgodnie z wolą zainteresowanych naukę religii w ramach planu zajęć szkolnych i przedszkolnych. Wydaje się, że używając zwrotu „zgodnie z wolą zainteresowanych” strony umowy konkordatowej miały raczej na myśli wyłącznie rodziców, a nie rodziców i dzieci. Taki wniosek wypływa z brzmienia cytowanego artykułu²⁵. Jeżeli tak jest w istocie, to należy stwierdzić, że tekst konkordatu w prezentowanej materii nie pokrywa się z polskim prawem. Zagadnienia wyrażania woli przez rodziców i dzieci w kwestii chęci pobierania lekcji religii regulowane są m.in. w ustawie *o systemie oświaty z 7 września 1991 r.*²⁶ oraz w rozporządzeniu 14 kwietnia 1992 r., w *sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach*²⁷. W obu dokumentach znajduje się wyraźne wyodrębnienie typów szkół z jednoczesnym wskazaniem podmiotów, które są uprawnione do wyrażania woli dotyczącej uczestnictwa dzieci w zajęciach religijnych. I tak w odniesieniu do przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów decyzja pozostawiona jest wyłącznie woli rodziców, natomiast w szkołach ponadgimnazjalnych decydować mogą rodzice bądź sami uczniowie (art. 12 ustawy i § 1 rozporządzenia). Zestawiając powyższe rozwiązania, z tekstu umowy konkordatowej wyłania się mniej korzystna sytuacja dzieci należących do Kościoła rzymskokatolickiego. Bowiem one całkowicie pozbawione są możliwości decydowania o tym czy chcą uczestniczyć w zajęciach religii, czy nie. Owo gorsze położenie katolików wynika ponadto z hierarchii źródeł powszechnie obowiązującego prawa. Umowa międzynarodowa, którą jest konkordat, na mocy przepisów polskiej konstytucji posiada moc prawną większą niż ustawy zwykłe.

²⁴ Konkordat używa starego nazewnictwa i nie wspomina o gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych, a jedynie o przedszkolach, szkołach podstawowych i szkołach ponadpodstawowych. Niemniej jednak postanowienia konkordatu obecnie dotyczą również gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych.

²⁵ Art. 12 ust. 1 „Uznając prawo rodziców do religijnego wychowania dzieci oraz zasadę tolerancji Państwo gwarantuje, że szkoły publiczne podstawowe i ponadpodstawowe oraz przedszkola, prowadzone przez organy administracji państwowej i samorządowej, organizują zgodnie z wolą zainteresowanych naukę religii w ramach planu zajęć szkolnych i przedszkolnych”.

²⁶ Tekst jednolity, Dz. U. z 2004, nr 256, poz. 2572, z późn. zm.

²⁷ Dz. U. z 1992 r., nr 36, poz. 155, z późn. zm.

Interpretacji tej swoistej kolizji norm prawnych nie ułatwiają również rozwiązania przyjęte na gruncie konstytucji. Zawarte jest tam wprawdzie cytowane już unormowanie (art. 53 ust. 3), według którego rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem, ale obok pojawia się odesłanie do art. 48 ust.1, w którym zapewnia się wolność sumienia i wyznania dziecku, uzależnioną od stopnia dojrzałości. Wydaje się oczywiste, że możliwość decydowania o uczestnictwie w zajęciach religii jest przejawem wolności religijnej, a stopień dojrzałości, który stanowi przesłankę realizacji tego prawa, jest w szkole ponadgimnazjalnej osiągnięty przez dziecko. Do przedstawionej sytuacji odnoszą się również inne regulacje ustawy zasadniczej. Otóż w art. 25 ust. 1 stwierdza się, że Kościoły i związki wyznaniowe są równouprawnione, a w art. 32 zapewnia się wszystkim równość wobec prawa oraz zakazuje się dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym lub kulturalnym z jakiegokolwiek przyczyny. Zaprezentowane normy wykluczają więc możliwość różnego traktowania dzieci należących do wyznania katolickiego i do innych Kościołów czy związków wyznaniowych. Dlatego też wydaje się celowe, aby w wypadku interpretowania tej konkretnej normy konkordatowej odwołać się do treści deklaracji, jaką złożył rząd RP 15 kwietnia 1997 roku, dotyczącej jasnej wykładni przepisów konkordatu²⁸. W punkcie 4 stwierdza się, że organizowanie nauki religii zgodnie z unormowaniem konkordatowym winno odbywać się z poszanowaniem zasady tolerancji i wolności religijnej. Państwo zaś gwarantuje organizowanie nauki religii we wszystkich typach szkół publicznych wówczas, gdy osoby zainteresowane wyrażą taką wolę w sposób określany w prawie polskim. Takie podejście do sprawy umożliwi dzieciom należącym do wszystkich prawnie uznanych wyznań równe traktowanie przez prawodawcę.

Do unormowań o charakterze ogólnym należy zaliczyć również ustawy regulujące sytuację poszczególnych Kościołów i związków wyznaniowych. Odnoszą się one wprawdzie do wiernych należących do poszczególnych wspólnot, jednak zakres tych uregulowań obejmuje ponad 95% społeczeństwa, dlatego też celowe wydaje się zaprezentowanie rozwiązań tam zawartych.

Treści dotyczące wychowania dzieci przez rodziców i opiekunów prawnych, które zawarte są w ustawach regulujących sytuację poszczególnych

²⁸ Zob. Oświadczenie Rządowe z 26 stycznia 1998 r., w sprawie Deklaracji Rządu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 15 kwietnia 1997 r., w celu zapewnienia jasnej wykładni przepisów konkordatu między Stolicą Apostolską, podpisanego w Warszawie w dniu 28 lipca 1993 r., M. P. z 1998 r., nr 4, poz. 51.

Kościółów i związków wyznaniowych, są w zasadzie ze sobą zbieżne i odnoszą się do kwestii wychowania zgodnego z przekonaniami rodziców oraz do organizowania nauczania religii.

Tylko ustawa *o stosunku państwa do Kościoła katolickiego*²⁹, wyraźnie wspomina o uprawnieniach rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami oraz o prawie Kościoła do organizowania nauczania religii zgodnie z życzeniami rodziców. Ustawy dotyczące pozostałych Kościółów i związków wyznaniowych odwołują się w tej kwestii do obowiązującego ustawodawstwa polskiego³⁰. Niewątpliwie w grę będą wchodzić prezentowane już rozwiązania konstytucyjne (art. 53, art. 48), ustawy z 7 września 1991 r., *o systemie oświaty* (art. 12), oraz rozporządzenia z 14 kwietnia 1992 *o organizowaniu nauczania religii* (§ 1). Wiernych należących do Kościółów i związków wyznaniowych, które nie mają regulacji ustawowych z państwem, dotyczą normy ustawy z 17 maja 1989 r., *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania*³¹, gdzie rodzicom przyznano uprawnienie do tego, iż mogą wychowywać dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniami w sprawach religii (art. 2 ust. 4).

²⁹ Zob. art. 18 ust. 1, art. 22 ust. 2 ustawy z 17 maja 1989 r., *o stosunku państwa do Kościoła katolickiego* w RP, Dz. U. z 1989 r., nr 29, poz. 154, z późn. zm.

³⁰ Zob. art. 15 ust. 2 ustawy z 4 lipca 1991 r., *o stosunku państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego*; art. 21 ust. 2 ustawy z 13 maja 1994 r., Dz. U. z 1991 r., nr 66, poz. 287 z późn. zm., *o stosunku państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. z 1994 r., nr 73, poz. 323, art. 10 ust. 1. ustawy z 30 czerwca 1995 r., *o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. z 1995 r., nr 97, poz. 482; art. 10 ust.1. ustawy z 20 lutego 1997 r., *o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. z 1997 r., nr 41, poz. 253 z późn. zm.; art. 13 ust 2 ustawy z 20 lutego 1997, *o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. z 1997 r., nr 41, poz. 254 z późn. zm.; art. 12 ust. 1 ustawy z 30 czerwca 1995 r., *o stosunku państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. z 1995 r., nr 97, poz. 481, z późn. zm.; art. 12 ust. 1 ustawy z 30 czerwca 1995 r., *o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. z 1995 r., nr 97, poz. 480, z późn. zm.; art. 13 ust. 1 ustawy z 30 czerwca 1995 r., *o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. z 1995 r., nr 97, poz. 479, z późn. zm.; art. 9 ust. 1 ustawy z 13 maja 1994 r., *o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. z 1994 r., nr 73, poz. 324 z późn. zm.; art. 10 ust. 1 ustawy z 20 lutego 1997 r., *o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. z 1997 r., nr 41, poz. 253 z późn. zm.; art. 12 ust. 1 ustawy z 20 lutego 1997 r., *o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. z 1997 r., nr 41, poz. 251 z późn. zm.

³¹ Tekst jednolity, Dz. U. z 2000 r., nr 26, poz. 319 z późn. zm.

W świetle zaprezentowanych regulacji należy stwierdzić, że ustawodawca w licznych aktach normatywnych o różnej mocy obowiązywania, zapewnił rodzicom możliwość decydowania o kształcie, jaki przyjmie wychowanie ich dzieci. Nie ustrzegł się przy tym jednak pewnych niedociągnięć wspominając chociażby sprzeczność norm konkordatowych z obowiązującym ustawodawstwem oświatowym w zakresie wyrażania deklaracji dotyczących uczestnictwa w zajęciach religii. Niemniej jednak z norm o charakterze ogólnym, które były przedmiotem powyższej analizy, wyłania się obraz społeczeństwa, w którym słusznie system wychowania i edukacji leży głównie w gestii rodziców i opiekunów prawnych. W dalszej części niniejszego opracowania, spróbujemy przyjrzeć się, jak normy o dużym stopniu abstrakcyjności zostają skonkretyzowane w polskim systemie edukacji.

3.2. NORMY SZCZEGÓLWE

Każdy zna realia polskiej szkoły, bowiem do niej chodził lub chodzi, uczęszczają do niej jego dzieci, bądź zdarzyło mu się w niej pracować. Rodzice odwiedzają budynki szkoły głównie w dniach wywiadówek, studniówek czy innych uroczystości, na które bywają zapraszani. Jednak warto zadać sobie pytanie, jakie jest ich zaangażowanie w to, co dzieje się za murami szkoły na co dzień. Oczywiście jest grupa rodziców, której leżą na sercu sprawy szkoły i oświaty, i aktywnie włącza się w działalność społeczności uczniowskiej. Jednakże śmiem twierdzić, że tacy rodzice i opiekunowie stanowią zdecydowaną mniejszość, w większości pozostają całkowicie bierni i nie wyrażają żadnych zainteresowań powyższym zagadnieniem. Można się w związku z tym zastanawiać, co powoduje u nich takową postawę. W grę mogą bowiem wchodzić dwie ewentualności. Bardziej optymistyczna wersja zakłada bezgraniczne zaufanie do istniejącego systemu edukacji, łącznie z programami nauczania i realizującymi je nauczycielami, który nie wymaga żadnych korekt. Druga, bardziej realna, każe nam domniemywać ogromną pasywność rodziców, którzy nie zadają sobie trudu, by sprawdzić, jak jest naprawdę, a pretensje pojawiają się wówczas, kiedy dziecku „powinie się noga”. Wtedy uporczywie szuka się winnych oczywiście poza własnym kręgiem. Dlatego też z całą stanowczością należy popierać takie inicjatywy, które mają na celu zaktywizowanie rodziców i opiekunów prawnych. Nie chodzi tu o wprowadzenie nowych rozwiązań normatywnych, ale raczej o uświadomienie rodzicom posiadanych uprawnień w ramach obowiązujących przepisów.

Analiza niniejszego opracowania, dokonana w tym miejscu, będzie się głównie koncentrować na dwóch organach funkcjonujących w systemie oświaty, jakimi są rada szkoły i rada rodziców, które mogą zostać powołane również dzięki inicjatywie rodziców³². Przedstawione zostaną uprawnienia owych gremiów na różnych płaszczyznach działalności szkoły, od edukacyjnych poczynając, a na organizacyjnych kończąc. Z uwagi na to, że prawodawca w wielu przypadkach łączy działalność obu organów, nie będziemy w sposób wyraźny wyodrębniać ich kompetencji.

Zarówno rada szkoły, jak i rada rodziców są organami fakultatywnymi, które mogą funkcjonować w danej szkole łącznie bądź osobno. Prawodawca nie precyzuje tego zagadnienia, ale praktyka pokazuje raczej rozłączność obu organów. W skład rady szkoły obok przedstawicieli rodziców wchodzi przedstawiciele nauczycieli i uczniów danej szkoły³³.

Warto zauważyć, iż panuje rozbieżność między stanowiskiem organów stosujących prawo a rozwiązaniami zawartymi w aktach normatywnych, co do charakteru, jaki w systemie oświaty pełni rada rodziców. Otóż zgodnie z zarządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 4 października 1993 r., rada rodziców i rada szkoły należy obok dyrektora szkoły, rady pedagogicznej i samorządu uczniowskiego do organów szkoły. Ich kompetencje oraz wzajemne powiązania powinny zostać ustalone w statucie szkoły³⁴. Inne stanowisko w kwestii statusu rady rodziców prezentowane jest między innymi w decyzji SKO z Wrocławia. Stwierdza się tam m.in. że rada rodziców zaliczana jest do grupy organów w systemie oświaty nie będącym organem szkoły, lecz fakultatywnie działającą reprezentacją rodziców, której zakres działania ograniczony jest do prawa występowania do r a d y s z k o ł y, rady pedagogicznej i dyrektora szkoły z wnioskami i opiniami dotyczącymi wszystkich spraw szkoły³⁵. Samorządowe Kolegium Odwoławcze różnicuje więc pozycję rady szkoły od rady rodziców, przyznając tej pierwszej status

³² Ustawa o systemie oświaty (art. 51 ust. 9), precyzuje że „powstanie r a d y s z k o ł y lub placówki organizuje dyrektor szkoły lub placówki z własnej inicjatywy albo na wniosek rady rodziców, a w przypadku gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych także na wniosek samorządu uczniowskiego”, (art. 53 ust. 2) zasady tworzenia r a d y r o d z i c ó w uchwała ogół rodziców uczniów tej szkoły lub placówki (podkr. M.B.)

³³ Zob. Art. 51 ust. 1 ustawy z 7 września 1991 r., o systemie oświat.

³⁴ Zob. § 9 ust. 1 i 2 zarządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 4 października 1993 r. (Dz. Urz. MEN z 1993, nr 9, poz. 36).

³⁵ Zob. *Decyzja SKO we Wrocławiu z 27.10.2000 r.*, SKO 4144/1/00 OSS 2001/1/7-Lex-Omega.

organu szkoły, czyniąc radę rodziców organem pomocniczym. Żadne z powyższych stanowisk nie jest obowiązującym źródłem prawa. Niemniej jednak wydaje się, że należałoby się opowiedzieć za stanowiskiem wyrażonym w zarządzeniu Ministra Edukacji Narodowej, które zalicza radę rodziców do organów szkoły. Takie podejście dowartościowuje owo gremium, znacznie podnosząc jego prestiż, a poza tym odpowiada istniejącym realiom faktycznym oraz prawnym.

Zgodnie z ustawą o systemie oświaty udział uczniów w radzie szkoły w podstawówce jest wykluczony, a w gimnazjum fakultatywny (art. 51 ust. 1a). Liczba członków rady szkoły nie może być mniejsza niż 6 osób wybieranych na 3 letnią kadencję z możliwością corocznej zmiany jednej trzeciej składu (art. 51 ust. 2 i 4). Rada szkoły, jak i rada rodziców, winna działać na podstawie opracowanego przez siebie regulaminu, który nie może być sprzeczny ze statutem szkoły (art. 51 ust. 5, art. 53 ust. 3). W przypadku rady rodziców ustawodawca dopuszcza możliwość używania przez nią innej nazwy. Jeżeli chodzi o kompetencje, w głównej mierze skupiają się one na kwestiach opiniodawczych, chociaż zdarza się również, że mają one charakter wnioskodawczy, a nawet decyzyjny.

Rada szkoły, zgodnie z ustawą o systemie oświaty (art. 50 ust. 2, p. 4 i 5), jest kompetentna do opiniowania projektów innowacji i eksperymentów pedagogicznych, a także z własnej inicjatywy może oceniać sytuację oraz stan szkoły. W tym zakresie może występować z wnioskami do dyrektora szkoły, do rady pedagogicznej oraz organu sprawującego nadzór pedagogiczny. Podobny zakres kompetencji ustawa o systemie oświaty (art. 54 ust. 1) przyznaje radzie rodziców, która może występować z identycznymi opiniami i wnioskami.

Rada szkoły może wnioskować sama, bądź wspólnie z radą rodziców, radą pedagogiczną i samorządem uczniowskim do organu prowadzącego w sprawie nadania szkole imienia. Zgodnie z obowiązującymi przepisami organ prowadzący powinien przychylić się do owego wniosku, chociaż wydaje się, że w przypadku jakichś kontrowersji może wyrazić swoją opinię³⁶. W cytowanym rozporządzeniu (§ 3. p. 2) rada rodziców została upoważniona, by wraz z samorządem uczniowskim opiniować uchwałę rady pedagogicznej w zakresie wprowadzenia programu wychowawczego szkoły.

³⁶ Zob. § 1, p. 6 rozporządzenia Ministra Kultury z 31 sierpnia 2005, w sprawie ramowych statutów publicznych szkół i placówek artystycznych, Dz. U. z 2005, nr 181, poz. 1507.

Działając w radzie szkoły reprezentacja rodziców może zdecydować, który z uczniów zostanie wytypowany jako kandydat do stypendium przyznawanego przez Prezesa Rady Ministrów. Zgodnie z obowiązującymi przepisami wniosek o przyznanie stypendium przestawia się radzie szkoły, a jeżeli rada szkoły nie została powołana, radzie pedagogicznej do 24 czerwca roku szkolnego poprzedzającego rok, w którym ma być przyznawane stypendium. Następnie rada szkoły zatwierdza jednego kandydata, a dyrektor szkoły przedstawia ową kandydaturę kuratorowi oświaty do 10 lipca roku szkolnego poprzedzającego rok, w którym ma być przyznane stypendium³⁷.

Obok stypendiów Prezesa Rady Ministrów istnieje również stypendium Ministra Edukacji Narodowej. Zgodnie z treścią rozporządzenia z 14 czerwca 2005 r. (§ 3 ust. 1), rada pedagogiczna przedstawia kandydaturę kuratorowi oświaty, po zasięgnięciu opinii rady szkoły.

Oba charakteryzowane organy mają również wpływ na wybór programów nauczania. W szkole artystycznej dyrektor dopuszcza do użytku szkolny zestaw programów nauczania po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i rady szkoły, a jeżeli nie została ona powołana, po zasięgnięciu opinii rady rodziców bądź innego przedstawicielstwa rodziców³⁸.

Bardzo istotne uprawnienia zarówno dla rady rodziców, jak i rady szkoły, zawarte są w ustawie z 26 stycznia 1982 r., Karta Nauczyciela³⁹. Uprawnienia owe dotyczą możliwości wpływania na ocenę pracy nauczyciela i dyrektora szkoły. Zgodnie z art. 6a ust. 1, praca nauczyciela, z wyjątkiem pracy nauczyciela stażysty, podlega ocenie, która może być dokonana nie wcześniej, niż po upływie roku od dnia dokonania poprzedniej oceny. Inicjatywa w powyższym przypadku może wyjść od dyrektora szkoły, ale wnioskować może również sam nauczyciel, organ sprawujący nadzór pedagogiczny, organ prowadzący szkołę, rada szkoły oraz rada rodziców. Odnosnie do oceny dyrektora lub nauczyciela, któremu tymczasowo powierzono tę funkcję, ustawo-

³⁷ Zob. § 2 p. 2, 4 i 5 rozporządzenia Rady Ministrów z 14 czerwca 2005, w sprawie stypendiów Prezesa Rady Ministrów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Dz. U. z 2005 r., nr 106, poz. 890.

³⁸ Zob. § 22 ust. 1 rozporządzenia Ministra Kultury z 31 stycznia 2005 r., Dz. U. z 2005 r., nr 30, poz. 254.

³⁹ Tekst jednolity, Dz. U. z 2006 r., nr 97, poz. 674. Zobacz też § 4 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 2 lipca 2001 r., w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczycieli szkół artystycznych, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego, Dz. U. z 2001 r., nr 73, poz. 772.

dawca stwierdza (art. 6a ust. 6), że dokonywana jest bądź przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny, który działa w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę z zastrzeżeniem jednak, że organ prowadzący nie może w takim przypadku sprawować nadzoru pedagogicznego, bądź przez sam organ prowadzący szkołę, który równocześnie sprawuje nadzór pedagogiczny nad szkołą. W obydwu przypadkach wymagana jest jednak opinia rady szkoły i zakładowych organizacji związkowych, działających w tej szkole (art. 6a ust. 1). Wyżej wymienione uregulowania zostały uszczegółowione w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 2 listopada 2001 r., w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczyciela, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego⁴⁰. Zgodnie z dyspozycją ustawodawcy, wyrażoną w § 6 ust. 1, odwołanie od oceny pracy nauczyciela należy rozpatrzyć w terminie 30 dni od dnia jego wniesienia. Organ sprawujący nadzór pedagogiczny winien powołać zespół oceniający, w skład którego wchodzi m.in. przedstawiciel rodziców z rady szkoły, a w szkole, w której rada szkoły nie została powołana, przedstawiciel rady rodziców⁴¹. Również dyrektor szkoły może wystąpić z wnioskiem o dokonanie oceny jego pracy. W takim wypadku przedstawiciel rodziców uczestniczy w pracach owego zespołu na analogicznych zasadach, jak w zespole oceniającym pracę nauczyciela (§ 10 ust. 1, p. 4).

Rodzice mają także kompetencje odnośnie do jakości kształcenia w szkole, do której uczęszcza ich dziecko. Minister Edukacji Narodowej w rozporządzeniu z 23 kwietnia 2004 roku poleca, aby dyrektor szkoły raz w roku szkolnym opracował raport z wewnętrznego mierzenia jakości i przedstawił go kuratorowi oświaty, radzie pedagogicznej, radzie rodziców i organowi prowadzącemu szkołę⁴². W zasadzie powyższe uprawnienie ma charakter opiniodawczy, niemniej jednak pozwala na podjęcie ewentualnych środków zaradczych w wypadku zauważenia rażących uchybień.

⁴⁰ Dz. U. z 2000 r., nr 98, poz. 1066.

⁴¹ Ponadto do ww. zespołu wchodzi: przedstawiciel organu sprawującego nadzór pedagogiczny jako przewodniczący zespołu, przedstawiciel rady pedagogicznej, właściwy doradca metodyczny, a także przedstawiciel zakładowej organizacji związkowej, wskazanej przez nauczyciela.

⁴² § 5 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 23 kwietnia 2004 r., w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecać prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz, Dz. U. z 2004 r., nr 89, poz. 845, z późn. zm.

Kolejna bardzo istotna kwestia dotyczy uprawnień rodziców w zakresie opiniowania programów nauczania na wszystkich szczeblach kształcenia, poczynając od przedszkolnego, a na średnim kończąc. W każdym typie szkoły programy dopuszczane są przez dyrektora, który ma obowiązek uzyskać pozytywną opinię rady pedagogicznej i rady szkoły. Jeżeli zaś rada szkoły nie została powołana, oprócz rady pedagogicznej swoją opinię wyraża rada rodziców bądź inne przedstawicielstwo rodziców⁴³.

Rodzice są również upoważnieni do wyrażania opinii w wypadku podjęcia decyzji przez dyrektora szkoły, dotyczącej sposobu organizowania zajęć dydaktyczno-wychowawczych. Zgodnie z dyspozycją prawodawcy, w publicznych szkołach i placówkach artystycznych zajęcia mogą być organizowane w ciągu pięciu bądź sześciu dni tygodnia. Dyrektor jednak jest zobligowany do zasięgnięcia opinii rady szkoły i rady pedagogicznej. Ponadto, po dokonaniu uzgodnień, dyrektor powinien zawiadomić o podjętej decyzji organ prowadzący szkołę, uczniów i ich rodziców przed rozpoczęciem zajęć szkolnych⁴⁴. Podobne uprawnienia mają również rodzice dzieci, które uczęszczają do zwykłych szkół. Prawodawca jednakże uszczegóławia warunki, jakie muszą zaistnieć. Zgodnie z treścią rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu, dotyczącego organizowania roku szkolnego, w szkołach podstawowych, w których współczynnik zmianowości, oznaczający stosunek liczby oddziałów do liczby pomieszczeń, wynosi co najmniej 2, zajęcia mogą być prowadzone przez pięć lub sześć dni w tygodniu przez cały rok szkolny. Można również w takim wypadku, w zależności od pory roku, stosować przemienne systemy organizacji tygodnia pracy. Decyzję w tych sprawach podejmuje dyrektorzy szkół po zasięgnięciu opinii rady szkoły i rady pedagogicznej⁴⁵.

Wprowadzenie czwartej godziny zajęć wychowania fizycznego powinno zostać uzgodnione przez dyrektora z organem prowadzącym i zaopiniowane przez radę pedagogiczną, radę rodziców lub radę szkoły⁴⁶.

⁴³ § 24 ust. 5 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 5 lutego 2004 r., w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia, Dz. U. z 2004 r., nr 25, poz. 220.

⁴⁴ Zob. § 3 rozporządzenia Ministra Kultury z 6 kwietnia 2004 r., w sprawie organizowania roku szkolnego w publicznych szkołach i placówkach artystycznych, Dz. U. z 2004 r., nr 82, poz. 761.

⁴⁵ Zob. § 4 ust. 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 18 kwietnia 2002 r., w sprawie organizacji roku szkolnego, Dz. U. z 2002 r., nr 46, poz. 432 z późn. zm.

⁴⁶ Zob. § 3 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 9 grudnia

Szkoły mogą odbiegać od tradycyjnego schematu nauczania i wprowadzać w życie pewne innowacje edukacyjne. Rodzice również w takich sytuacjach mogą oddziaływać na wprowadzane zmiany. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 18 kwietnia 2002 określa, jaka procedura powinna być zachowana w takich przypadkach. Uchwała w sprawie wprowadzenia innowacji jest podejmowana przez radę pedagogiczną po uzyskaniu opinii rady szkoły, zgody nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w innowacji, a także pisemnej zgody autora lub zespołu autorskiego w przypadku, gdy założenia innowacji nie były wcześniej publikowane. Podjętą w ten sposób uchwałę dyrektor szkoły przekazuje kuratorowi oświaty i organowi prowadzącemu szkołę w terminie do 31 marca roku poprzedzającego rok szkolny, w którym jest planowane rozpoczęcie innowacji⁴⁷.

Bardziej skomplikowane od wprowadzenia innowacji jest wprowadzenie eksperymentu. Uchwałę w tej materii podejmuje rada pedagogiczna po uzyskaniu zgody nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w eksperymencie, pisemnej zgody autora lub zespołu autorskiego eksperymentu, a także pozytywnej opinii rady szkoły. Ponadto ustawodawca wymaga zgody ministra właściwego do spraw oświaty, do którego wnioskuje w tej sprawie dyrektor szkoły. Ów wniosek również powinien być pozytywnie zaopiniowany przez radę szkoły⁴⁸. Zbliżone do wyżej zaprezentowanych regulacje dotyczące wprowadzenia innowacji bądź eksperymentu przewidziane są w szkołach artystycznych. Tutaj również rada szkoły opiniuje proponowane projekty⁴⁹.

Kierowanie placówką oświatową przez dyrektora szkoły wymaga również konsultowania jego decyzji z radą szkoły bądź przedstawicielami rodziców. Ponadto rodzice jako członkowie komisji konkursowej czynnie uczestniczą w wyborze nowego dyrektora⁵⁰.

2003 r., w sprawie dopuszczalnych form realizacji czwartej godziny obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego, Dz. U. z 2003 r., nr 217, poz. 2128.

⁴⁷ Zob. § 4 ust. 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 9 kwietnia 1999 r., w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki, Dz. U. z 2002, nr 56, poz. 506.

⁴⁸ Tamże § 5 ust. 2, § 7 ust. 2.

⁴⁹ Zob. § 4 i § 9 rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z 7 września 1999 r., w sprawie zasad i warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki artystyczne, Dz. U. z 199 r., nr 86, poz. 961.

⁵⁰ Zob. art. 36a ust. 5, art. 39 ust. 1, p. 4 i 5, art. 39 ust. 4, ustawy z 7 września 1991 r., o systemie oświaty.

Również przedstawiciele rodziców, zasiadający w radzie szkoły, są kompetentni do wyrażania opinii na temat utworzenia w szkole stanowiska wicedyrektora lub innego stanowiska kierowniczego, jeżeli takowe zostało przewidziane w statucie szkoły. O wyrażeniu powyższej opinii występuje dyrektor szkoły. Obok rady szkoły swoją opinię wyraża również rada pedagogiczna⁵¹.

Ustawodawca nakłada na dyrektora placówki oświatowej obowiązek ścisłej współpracy z radą szkoły i wszystkimi rodzicami przy wykonywaniu własnych zadań, a także realizacji uchwał podjętych przez radę szkoły w ramach jej kompetencji stanowiących. Rada szkoły wyraża także opinię dotyczącą dysponowania przez dyrektora szkoły środkami określonymi w planie finansowym⁵². W odniesieniu do gospodarki finansowej szkoły uprawnienia rodziców uszczegółowione zostały również w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 8 listopada 2001 r.⁵³ Zgodnie z treścią owego dokumentu, działalność szkoły w zakresie krajoznawstwa i turystyki, w tym koszty przejazdu, zakwaterowania i wyżywienia kierowników i opiekunów wycieczek lub imprez, może być finansowana ze środków pozabudżetowych, a w szczególności ze środków przekazanych m.in. przez radę rodziców lub radę szkoły, a także osoby fizyczne i prawne (§ 16).

Unormowania zawarte w przepisach prawa oświatowego pokazują, jak szerokie jest spektrum działalności rodziców w polskiej szkole. Mogą zarówno wyrażać własną opinię, wnioskować w konkretnych sprawach, a nawet wywierać wpływ na podejmowanie konkretnych decyzji. Tylko od ich zaangażowania i dobrej woli dyrektora i rady pedagogicznej będzie zależało, jak owe uprawnienia zostaną wykorzystane w praktyce.

IV. PODSUMOWANIE

W przedstawionym opracowaniu skoncentrowano uwagę na kilku kwestiach. Przede wszystkim ukazano stanowisko niektórych Kościołów i związków wyznaniowych, dotyczące modelu wychowania w rodzinie. Wszystkie zaprezentowane stanowiska koncentrują się wokół zapewnienia rodzicom i opie-

⁵¹ Tamże, art. 37, ust. 1.

⁵² Tamże art. 39, ust. 1, p. 4, 5; art. 39, ust. 3, p. 4.

⁵³ Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 8 listopada 2001 r., w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki, Dz. U. z 2001, nr 135, poz. 1516.

kunom prawnym prawa do decydowania o rodzaju wychowania, jakie ma przyjąć ich dziecko.

Podobne stanowisko zaprezentował również prawodawca, zarówno w standardach prawa międzynarodowego, jak i w ustawodawstwie polskim. Ponadto dostrzeżono zbieżność w podejściu Kościołów i prawodawcy świeckiego w sprawie możliwości zakładania szkół prywatnych i posyłania do nich dzieci.

Jeżeli chodzi o uprawnienia szczegółowe, którymi legitymują się rodzice w systemie oświaty, należy zaliczyć do nich przede wszystkim:

- możliwość posiadania swoich przedstawicieli w systemie oświaty w postaci rad szkół i rad rodziców
- opiniowanie projektów eksperymentów i innowacji pedagogicznych
- opiniowanie uchwał rady pedagogicznej
- uczestniczenie w pracach komisji oceniających pracę nauczycieli i dyrektora szkoły
- opiniowanie kwestii przyznawania stypendiów
- opiniowanie programów nauczania i programów wychowawczych
- wyrażanie opinii w sprawach finansowania placówek oświatowych.

Wypada mieć tylko nadzieję, że uprawnienia rodziców będą powszechniej wykorzystywane nich dotychczas. Niewątpliwie może przyczynić się to do zmiany wizerunku szkoły.

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., (Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483).
- Konwencja w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty sporządzona w Paryżu 15 grudnia 1960 r (Dz. U. z 1961 r., nr 42, poz. 218).
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych Społecznych i Kulturalnych (Dz. U. z 1977 r., nr 38, poz. 169).
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r., nr 38, poz. 167).
- Konkordat zawarty 28 lipca 1993 r. między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. z 1998 r., nr 51, poz. 318).
- Ustawa z 26 stycznia 1982 r., Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r., nr 97, poz. 674).
- Ustawa z 17 maja 1989 r., o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2000 r., nr 26, poz. 319 z późn. zm.).

- Ustawa z 17 maja 1989 r., o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w RP (Dz. U. z 1989 r., nr 29, poz. 154 z późn. zm.).
- Ustawa z 4 lipca 1991 r., o stosunku państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego; art. 21, ust. 2 ustawy z 13 maja 1994 r. (Dz. U. z 1991 r., nr 66, poz. 287 z późn. zm.).
- Ustawa z 7 września 1991 r., o systemie oświaty Dz. U. z 1991 r., nr 120, poz. 526.
- Ustawa z 13 maja 1994 r., o stosunku państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1994 r., nr 73, poz. 323).
- Ustawa z 13 maja 1994 r., o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1994 r., nr 73, poz. 324 z późn. zm.).
- Ustawa z 30 czerwca 1995 r., o stosunku państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1995 r., nr 97, poz. 481 z późn. zm.).
- Ustawa z 30 czerwca 1995 r., o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej polskiej (Dz. U. z 1995 r., nr 97, poz. 480 z późn. zm.).
- Ustawa z 30 czerwca 1995 r., o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1995 r., nr 97, poz. 479 z późn. zm.).
- Ustawa z 30 czerwca 1995 r., o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1995 r., nr 97, poz. 482).
- Ustawa z 20 lutego 1997 r., o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r., nr 41, poz. 251 z późn. zm.).
- Ustawa z 20 lutego 1997 r., o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r., nr 41, poz. 253 z późn. zm.).
- Ustawa z 20 lutego 1997 r., o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r., nr 41, poz. 253 z późn. zm.).
- Ustawa z 20 lutego 1997, o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r., nr 41, poz. 254 z późn. zm.).
- Rozporządzenie z 14 kwietnia 1992 r., w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (Dz. U. z 1992 r., nr 36, poz. 155 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 9 kwietnia 1999 r., w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz. U. z 2002, nr 56, poz. 506).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z 7 września 1999 r., w sprawie zasad i warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki artystycznej, (Dz. U. z 1999 r., nr 86, poz., 961).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 2 lipca 2001 r., w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczycieli szkół artystycznych, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego (Dz. U. z 2001r., nr 73, poz. 772).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 2 listopada 2001 r., w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczyciela, trybu postępowania

- odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego (Dz. U. z 2000 r., nr 98, poz. 1066).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 8 listopada 2001 r., w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz. U. z 2001, nr 135, poz. 1516).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 18 kwietnia 2002 r., w sprawie organizacji roku szkolnego (Dz. U. z 2002 r., nr 46, poz. 432 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 9 grudnia 2003 r., w sprawie dopuszczalnych form realizacji czwartej godziny obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego (Dz. U. z 2003 r., nr 217, poz. 2128).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 5 lutego 2004 r., w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia (Dz. U. z 2004 r., nr 25, poz. 220).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 6 kwietnia 2004 r., w sprawie organizowania roku szkolnego w publicznych szkołach i placówkach artystycznych.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 kwietnia 2004 r., w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecać prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz (Dz. U. z 2004 r., nr 89, poz. 845 z późn. zm.).
- Rozporządzenia Ministra Kultury z 31 stycznia 2005 r., (Dz. U. z 2005 r., nr 30, poz. 254).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 14 czerwca 2005, w sprawie stypendiów Prezesa Rady Ministrów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (Dz. U. z 2005 r., nr 106, poz. 890).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 31 sierpnia 2005, w sprawie ramowych statutów publicznych szkół i placówek artystycznych (Dz. U. z 2005 r., nr 181, poz. 1507).
- Zarządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 4 października 1993 r. (Dz. Urz. MEN z 1993, nr 9, poz. 36).
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka przyjęta i proklamowana przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 10 grudnia 1948 r., tekst za: Prawo wyznaniowe. Wybór źródeł, oprac. P. S o b c z y k, P. S o b c z y k, Warszawa 2005, s. 21-23.
- Deklaracja podstawowych Praw i Wolności w UE z 12 kwietnia 1989 r., w: Wolność religii. Wybór materiałów, dokumenty, orzecznictwo, tłum. i oprac. T. Jasudowicz, Toruń 2001, s. 136.
- Oświadczenie Rządowe z 26 stycznia 1998 r., w sprawie Deklaracji Rządu Rzeczypospolitej Polskiej z 15 kwietnia 1997 r., w celu zapewnienia jasnej wykładni przepisów konkordatu między Stolicą Apostolską, podpisanego w Warszawie w dniu 28 lipca 1993 r. (M. P. z 1998 r., nr 4, poz. 51).

Decyzja SKO we Wrocławiu z 27.10.2000 r. (SKOSKO 4144/1/00 OSS 2001/1/7-Lex-Omega).

II. Literatura

- B a r W., Pochodzenie dziecka i władza rodzicielska w prawie rodzinnym państw islamskich, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 7(2004).
- B a r W., Wolność religijna w Dār al – Islām. Zagadnienia prawa wyznaniowego, Lublin 2003.
- Prawo wyznaniowe. Wybór źródeł, oprac. P. Sobczyk, P. Sobczyk, Warszawa 2005.
- Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje, Poznań 1968.
- W a r c h a ł o w s k i K., Ochrona prawa do wolności religijnej w prawie traktatowym Unii Europejskiej, w: „Studia z Prawa Wyznaniowego” 7(2004).
- Wolność religii. Wybór materiałów, dokumenty, orzecznictwo, tłum. i oprac. T. Jasudowicz, Toruń 2001.

PARENTS' RIGHTS IN EDUCATIONAL SYSTEM

S u m m a r y

In the present paper attention is focused on several matters. First of all, the standpoint of some churches and confessional associations concerning the model of upbringing has been presented. All standpoints presented concentrate on assurance for parents and committees of the right to decide on the kind of upbringing which their child should receive. A similar standpoint has been presented by an employer in international law as well as in Polish legal system. Moreover, it has been noticed that there is some convergence in ecclesiastic and secular approaches in the matter concerning the ability of establishing private schools and sending children there.

Słowa kluczowe: prawa dziecka, prawa rodziców, system edukacji.

Key words: children laws, parental laws, educational system.